

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Prínos podnikov sociálneho hospodárstva k súdržnejšej a demokratickejšej Európe**(prieskumné stanovisko na žiadosť rumunského predsedníctva)**

(2019/C 240/05)

Spravodajca: **Alain COHEUR**

Konzultácia	list z 20.9.2018
Právny základ	článok 304 Zmluvy o fungovaní Európskej únie
Príslušná sekcia	sekcia pre jednotný trh, výrobu a spotrebu
Prijaté v sekcii	2.4.2019
Prijaté v pléne	15.5.2019
Plenárne zasadnutie č.	543
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	118/1/1

1. Závbery a odporúčania

1.1. Podniky sociálneho hospodárstva pôsobia v rôznorodých oblastiach činnosti, vďaka čomu prinášajú mnohé riešenia umožňujúce posun smerom k spoločnosti, ktorá je súdržnejšia a pozornejšia k verejnému záujmu. Sociálne hospodárstvo je kľúčovou hnacou silou hospodárskeho a sociálneho rozvoja v Európe. Jeho základom je 2,8 milióna podnikov a 13,6 milióna pracovných miest, čo predstavuje 8 % HDP EÚ. Podniky sociálneho hospodárstva zohrávajú zásadnú úlohu z hľadiska vytvárania a udržiavania kvalitných pracovných miest, úspechu Európskeho piliera sociálnych práv a Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj.

1.2. Súčasná situácia v oblasti sociálneho hospodárstva v Európe je rôznorodá. Niektoré členské štáty tradične a tiež novými domácimi politickými opatreniami podporujú rozvoj tohto odvetvia, zatiaľ čo v iných členských štátoch je jeho rozvoj brzdený. Vzhľadom na túto situáciu, ako aj na nedostatočné finančné zdroje nemôže sociálne hospodárstvo prispievať k ekonomickému oživeniu a novej dynamike podnikov, zmierňovať sociálne napätie spôsobené rastúcou nerovnosťou a chudobou, znižovať nezamestnanosť v niektorých regiónoch a bojovať proti neistým pracovným podmienkam, čo sú javy, ktoré vedú k nárastu populizmu.

1.3. EHSV vyzýva členské štáty a Európsku komisiu, aby uznali prínos podnikov sociálneho hospodárstva z hľadiska rozvoja aktívneho občianstva a spoločného blaha, podpory európskeho sociálneho modelu a budovania európskej identity. Takéto uznanie nadobudne celý svoj význam iba vtedy, ak bude sprevádzané poskytnutím primeraných zdrojov, ale aj vtedy, ak sa bude podporovať šírenie a propagácia používania inovácií a vedomostí.

1.4. EHSV konštatuje, že modely podnikov sociálneho hospodárstva vo vzdelávacích programoch a v nástrojoch určených na zakladanie a rozvoj podniku prakticky absentujú. Otázka odbornej prípravy a vzdelávania v oblasti sociálneho hospodárstva by mala byť súčasťou učebných plánov v systémoch vzdelávania, čo je skutočnou bránou k vedomostiam a podnikateľskej iniciatíve. Preto by sa mal podporovať prístup podnikov sociálneho hospodárstva k programu Erasmus+.

1.5. EHSV opakuje, že je nevyhnutné podporovať podniky sociálneho hospodárstva prostredníctvom ambiciózných a prierezových verejných politík, ako aj prostredníctvom akčného plánu v oblasti sociálneho hospodárstva.

1.6. EHSV podobne ako vo svojich predchádzajúcich stanoviskách aj teraz vyzýva inštitúcie EÚ a členské štáty, aby zabezpečili sociálnej inovácii osobitnú podporu, ktorá zahŕňa uznanie a politickú podporu pre podniky sociálneho hospodárstva a občiansku spoločnosť ako kľúčových aktérov v spoločnosti a tiež zabezpečenie priaznivého prostredia.

1.7. EHSV vyzýva Európsku komisiu, aby objasnila pojem sociálne hospodárstvo na základe charakteristických vlastností jeho jednotlivých existujúcich foriem.

1.8. EHSV pripomína Európskej komisii, členským štátom a Eurostatu, že je potrebné implementovať návrhy obsiahnuté v príručke o satelitných účtoch, s cieľom vytvoriť štatistický register podnikov sociálneho hospodárstva.

1.9. EHSV opakuje, že je potrebný ďalší výskum na pochopenie významu a mechanizmov, pomocou ktorých podniky sociálneho hospodárstva prispievajú k posilňovaniu sociálnej súdržnosti a demokracie a k stimulovaniu hospodárstva. Tým by sa zmenšili rozdiely medzi novými členskými štátmi a zvyškom EÚ.

2. Všeobecné pripomienky

2.1. Podniky sociálneho hospodárstva sa vyznačujú tým, že slúžia verejnému záujmu alebo spoločstvu a ich cieľom nie je maximalizácia zisku. Ich cieľ je jasne sociálny: ide o zlepšenie individuálneho a kolektívneho blahobytu znižovaním nerovnosti a zvyšovaním sociálnej súdržnosti. Takisto prispievajú k rozvoju kvalitných pracovných miest v sociálne zodpovedných podnikoch.

2.2. Sociálne hospodárstvo je forma organizácie ľudskej činnosti založená na kolektívnej zodpovednosti, solidarite a participatívnej demokracii, ktorá sa opiera o hospodársku efektívnosť svojich zdrojov a ktorá zabezpečuje výrobu, distribúciu, výmenu a spotrebu tovarov a služieb. Prispieva k prejavom aktívneho občianstva a podieľa sa na individuálnej a kolektívnej prosperite. Pôsobí vo všetkých oblastiach: hospodárskej, sociálnej, spoločenskej a environmentálnej.

2.3. Treba poznamenať, že v dôsledku mnohých faktorov sa postupne oslabujú základy našich spoločností, ktoré sú založené na demokracii a sociálnej súdržnosti: redukovanie verejných výdavkov a ochranných sietí, ktoré poskytujú, logika krátkodobého zisku a ziskovosti dosahovaná finančnými a špekulatívnymi trhmi, nárast populizmu a rastúce nerovnosti.

2.4. V snahe vyrovnať sa s týmito spoločenskými zmenami a rastúcou neistotou, ale aj v snahe zachovať svoje ambiciózne ciele v oblasti hospodárskeho rozvoja, sa EÚ musí podieľať na vytváraní demokratických spoločností vyznačujúcich sa súdržnosťou, ktoré sú synonymom hospodárskeho a sociálneho pokroku a boja proti diskriminácii a proti všetkým formám sociálneho vylúčenia. Prostredníctvom ambiciózneho vykonávania Európskeho piliera sociálnych práv a dosiahnutia cieľov trvalo udržateľného rozvoja môže EÚ naplniť svoje ambície a zároveň brániť svoje spoločné hodnoty.

3. Sociálna súdržnosť a občianska spoločnosť

3.1. Podľa Rady Európy sa pod sociálnou súdržnosťou rozumie schopnosť spoločnosti zabezpečiť blahobyt všetkých jej členov zmenšovaním rozdielov a predchádzaním marginalizácii. Podľa Európskej komisie je cieľom politiky hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti znižovanie rozdielov v bohatstve a rozvoji medzi regiónmi EÚ. Vplyvom oslabovania „sociálnej súdržnosti“ sa zvyšuje pocit frustrácie a dôraz na vlastnú identitu, čo zasa vytvára živnú pôdu pre antidemokratické ideológie. Demokracia a sociálna súdržnosť, slobodná a nezávislá organizácia občianskej spoločnosti sú neoddeliteľnou súčasťou európskeho projektu, aj keď dnes môžu byť spochybňované. Sociálne hospodárstvo je prostredníctvom svojich sociálnych cieľov alebo sociálneho vplyvu pragmatickou odpoveďou na ciele súdržnosti a rozvoja, a zároveň predstavuje demokratický model.

3.2. Z historických a kontextových dôvodov existujú veľmi rozdielne definície občianskej spoločnosti, ktorá môže mať v závislosti od členského štátu rôzne formy. Jej ukotvenie závisí od kultúrnych a politických tradícií. Niektoré z jej organizácií (odbory, skupiny, združenia atď.) majú trvalý charakter, iné sa objavujú v priebehu času. Podniky sociálneho hospodárstva možno považovať za súčasť tejto občianskej spoločnosti, pretože sú hospodárstvom orientovaným na ľudí a nie na kapitál.

3.3. Občianska spoločnosť je akýmsi inkubátorom rozvoja týchto podnikov, a tým prispieva k posilňovaniu súdržnosti. Vytváraním podnikov sociálneho hospodárstva môže občianska spoločnosť určitým menšinám zabezpečiť právo na vypočutie alebo na rozvoj činností, ktoré sú menej ziskové a ktoré by tradičnejšie podniky nemuseli zohľadňovať. V časoch xenofóbnych hnutí alebo ústupu demokracie môžu podniky sociálneho hospodárstva prispievať k väčšej miere demokracie a súdržnosti (článok 2 zmluvy), napríklad pokiaľ ide o integráciu migrantov⁽¹⁾.

3.4. Pokiaľ ide o oblasť vzdelávania, sociálne hospodárstvo a jeho prínos a pridaná hodnota pre našu spoločnosť sa v učebných plánoch škôl a univerzít najčastejšie opomínajú a to isté sa dá povedať aj o činnostiach súvisiacich so zakladaním podnikov. Členské štáty a inštitúcie EÚ by preto mali umožniť vzdelávanie v oblasti sociálneho hospodárstva tak, aby ho nevnucovali, ale aby občanom dali nástroje na to, aby si ho osvojili.

4. Sociálne hospodárstvo – hospodársky model, ktorý funguje inak

4.1. Podniky sociálneho hospodárstva vznikli tak, že sa občania začali organizovať s cieľom uspokojiť svoje hospodárske a sociálne potreby, ale aj kultúrne potreby v kontexte hlbokých spoločenských zmien. Najskôr boli definované na základe svojej právnej formy, teda základných zmlúv, ktoré zúčastnené strany zaväzujú a ktorými sa slobodne stanovujú vnútorné pravidlá fungovania. Týmto spôsobom vznikli vzájomné spoločnosti, družstvá a združenia, ku ktorým sa pridali nadácie. Tieto právne nástroje sú naďalej najčastejšie používaným spôsobom na založenie podniku sociálneho hospodárstva⁽²⁾.

(1) Ú. v. EÚ C 283, 10.8.2018, s. 1.

(2) Štúdia EHSV z roku 2017 Recent Evolutions of the Social Economy in the European Union (Nedávny vývoj sociálneho hospodárstva v Európskej únii).

4.2. S vývojom spoločnosti sa pridali ďalšie typy štruktúr: podniky zamerané na začlenenie prostredníctvom práce (*Work Integration Social Enterprises – WISE*) pôsobiace v oblastiach sociálnej a profesijnej integrácie a integrácie osôb so zdravotným postihnutím, alebo sociálne orientované podniky aktívne v oblastiach rekuperácie a recyklácie, opatrovateľskej starostlivosti a ochrany životného prostredia.

4.3. Európska komisia v textoch rôzneho typu (iniciatíva, nariadenie⁽³⁾) dala impulz na podporu rozvoja sociálnych podnikov, ktoré sú v podstate podnikmi spadajúcimi do oblasti sociálneho hospodárstva. Faktická integrácia sociálneho podnikania, ktorého definícia nie je jednoznačná, je v súčasnosti predmetom diskusie.

4.4. EHSV už dlho vyzýva na vypracovanie akčného plánu pre podniky sociálneho hospodárstva, aby sa zabezpečil rozvoj a rast a aby sa v plnej miere využil potenciál tohto sektora v Európe. Podľa EHSV sú podniky sociálneho hospodárstva súčasťou riadneho hospodárstva a nie sú v rozpore s inými obchodnými modelmi. Väčšina existujúcich programov na podporu podnikania, rozvoja a startupov, ako aj iné potrebné podmienky, ako sú právne predpisy a finančné nástroje, však často podniky sociálneho hospodárstva nepodporujú, a to najmä preto, že sú určené pre štandardný, tradičnejší model a spôsob fungovania podniku. Okrem toho musí dôjsť k riadnemu uznaniu podnikov sociálneho hospodárstva a ich zapojeniu do sociálneho dialógu.

5. Príspevok spolupráce a sociálneho hospodárstva k cieľom sociálnej súdržnosti a demokracie

5.1. Demokracia je základom definície sociálneho hospodárstva a dynamiky jeho podnikov. Pojem „vnútorná“ demokracia znamená zásadu, podľa ktorej má každá osoba v rozhodovacom orgáne jeden hlas a na riadení podniku sa zúčastňujú rôzne kategórie zainteresovaných strán, ako sú pracovníci, užívatelia a príjemcovia.

Úloha podnikov sociálneho hospodárstva pri demokratizácii nášho hospodárstva presahuje rámec ich vnútorných spôsobov riadenia. Existuje totiž demokratický rozmer, ktorý občanom ponúka možnosť zapojiť sa do kolektívnych činností a podieľať sa na spoločenských diskusiách. V tomto zmysle sú podniky sociálneho hospodárstva skutočnou školou participatívnej demokracie.

5.2. Táto demokratická funkcia podnikov sociálneho hospodárstva sa prejavuje rôznymi spôsobmi: formou ponuky tovaru a služieb, formou navrhovaných alternatív, odpovedí, ktorými reagujú na neuspokojené potreby, prostredníctvom platforiem na vyjadrenie a diskusie, ktoré pomáhajú vytvárať, a formou lobistických činností a činností v oblasti zvyšovania povedomia, ktoré vedú. Tieto podniky musia reprezentovať obchodný model, ktorý vo väčšej miere prihliada na environmentálne otázky, sociálne vzťahy a pracovné podmienky pre ich zamestnancov.

5.3. Keď hovoríme o prínose, ktorým sociálne hospodárstvo prispieva k súdržnosti, zvyčajne odkazujeme na jeho „reparačnú“ schopnosť, na pomoc, ktorú poskytuje obyvateľstvu v ťažkostiach a na jeho úlohu v sociálnej oblasti a oblasti zdravotnej starostlivosti a sociálnych služieb. Táto tendencia prisudzovať sociálnemu hospodárstvu reparačnú funkciu je nespochybniteľne a neoddeliteľne spojená s činnosťou dobrovoľníckeho sektora. Na súdržnosť a demokraciu však treba nazerať aj cez optiku opatrení a postupov, ktoré podniky sociálneho hospodárstva zaviedli na meranie svojho sociálneho vplyvu.

6. Sociálna a územná súdržnosť – konsolidácia integrovaného európskeho priestoru prostredníctvom sociálneho hospodárstva

6.1. Globalizácia, budovanie jednotného európskeho trhu a významné priemyselné revolúcie priniesli zásadné zmeny do miest a regiónov. Mnohé regióny stále trpia dôsledkami deindustrializácie a najmä nezamestnanosti.

6.2. Hospodárstva nových členských štátov prešli dlhým a niekedy zložitým procesom prechodu z komunistického plánovania na regulované trhové hospodárstva. Dôsledky inštitucionálnych a politických zmien sa prejavili v spoločnosti a ekonomike, ako aj na migračných tokoch. V každej z týchto krajín sa tieto zmeny dotkli aj malých a stredných podnikov, najmä družstevného sektora, ktorý bol niekoľko desaťročí účelovo zneužívaný, a dokonca aj počas prechodu na trhové hospodárstvo. Rozvoj sociálneho hospodárstva v týchto krajinách by mohol prispieť k cieľu EÚ upevniť integrovaný európsky priestor, v ktorom by sa znížili a odstránili sociálne a hospodárske nerovnosti medzi krajinami EÚ 15 a 12 novými členskými štátmi východnej a južnej Európy.

⁽³⁾ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1296/2013 z 11. decembra 2013 o programe Európskej únie v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI) a ktorým sa mení rozhodnutie č. 283/2010/EÚ, ktorým sa zriaďuje európsky nástroj mikrofinancovania Progress v oblasti zamestnanosti a sociálneho začleňovania (Ú. v. EÚ L 347, 20.12.2013, s. 238).

6.3. Hoci spoločenský význam sociálneho hospodárstva v mnohých krajinách tohto regiónu sa podstatne zmenšil, toto odvetvie nezaniklo. Po polstoročí takmer úplnej absencie sa vzájomné spoločnosti, združenia a nadácie v týchto krajinách tešia postupnému znovuobjavovaniu a expanzii súbežne s rozvojom občianskej spoločnosti, sociálnych hnutí a odborov. Rozvoj tohto „tretieho piliera“ v nových členských štátoch by sa mal považovať za súčasť jeho úspešného začlenenia do európskeho sociálneho modelu.

6.4. Vzdelávacie a informačné kampane o národných dejinách, tradíciách a koreňoch sociálneho hospodárstva a družstevných hnutí by mali pomôcť zmierniť negatívny obraz spojený s nedobrovoľnými družstvami v komunistických režimoch a spojiť nové formy sociálneho podnikníka s tradíciami sociálneho hospodárstva.

6.5. Na druhej strane sa politici, podnikatelia a obyvatelia krajín, v ktorých má sociálne hospodárstvo silnú tradíciu, snažili vdýchnuť svojmu mestu a regiónu nový život a reagovať na hospodársku a sociálnu nerovnováhu. Tradičné alebo nové formy podnikov sociálneho hospodárstva boli základom mnohých politických opatrení na lokálnej úrovni a prispeli k súdržnosti a demokratickému životu.

7. Podniky sociálneho hospodárstva ako nositelia sociálnej a hospodárskej inovácie

7.1. Inovácie sa často označujú za sociálne alebo spoločenské inovácie, čo je téma, ktorú EHSV preskúmal v predchádzajúcich stanoviskách. Sociálne inovácie sú pre spoločnosť nielen prospešné, ale zlepšujú aj jej schopnosť konať. Základom sociálnej inovácie je etický, ideologický alebo všeobecný záujem, čo dokazuje úloha občianskej spoločnosti pri vytváraní systémov sociálneho zabezpečenia. Podniky sociálneho hospodárstva sú hnacími motormi sociálnej inovácie, pretože sú zamerané na konkrétnu skupinu používateľov, neuspokojujú potrebu v spoločnosti alebo vyplňajú medzery.

7.2. Vzniká množstvo nových obchodných modelov, ktoré menia vzťah medzi výrobcami, distribútormi a spotrebiteľmi (ako napríklad hospodárstvo zamerané na funkčnosť, hospodárstvo spoločného využívania zdrojov a zodpovedné financovanie). Podniky sociálneho hospodárstva nie sú novým obchodným modelom, ale zodpovedajú tejto kategórii alternatívnych hospodárskych modelov, pretože sa usilujú riešiť iné kľúčové výzvy pre ľudí a planétu, ktoré majú zásadný význam pre trvalo udržateľný rozvoj, ako je sociálna spravodlivosť, participatívna správa vecí verejných a ochrana zdrojov a prírodného kapitálu. EÚ sa môže stať lídrom v oblasti inovatívnych hospodárskych modelov, vďaka ktorým je myšlienka hospodárskej prosperity neoddeliteľná od kvalitnej sociálnej ochrany a environmentálnej udržateľnosti a ktorá definuje „európsku značku“. EÚ teda musí byť v tejto otázke ambiciózna.

7.3. V Belgicku projekt družstevnej spolupráce pod názvom SMART umožňuje svojim samostatne zárobkovo činným členom rozvíjať svoju ekonomickú činnosť bezpečným spôsobom. SMART je v súčasnosti zastúpený v deviatich európskych krajinách s celkovým počtom 120000 podnikateľov.

7.4. V Španielsku sa na hospodárskom a sociálnom rozvoji Baskicka už 70 rokov významnou mierou podieľa družstevná skupina Mondragon. Mondragon Corporation v súčasnosti zamestnáva viac ako 90000 ľudí.

7.5. Vo Francúzsku zohrávajú družstvá kolektívneho záujmu (SCIC) veľmi širokú úlohu pri podpore a reintegrácii ľudí v ťažkostiach. Stali sa aktérmi územného rozvoja a realizujú projekty miestneho rozvoja.

7.6. Čoraz viac odborníkov a výskumných pracovníkov v digitálnej oblasti pracuje vo forme družstiev, teda podnikov, ktoré si cenia nehmotné „spoločné statky“.

7.7. To isté platí pre spravodlivý obchod a výrobu a distribúciu kvalitných poľnohospodárskych výrobkov pochádzajúcich z ekologického alebo udržateľného poľnohospodárstva. V odvetviach spojených s ochranou životného prostredia rastie počet iniciatív podnikov sociálneho hospodárstva.

7.8. Podniky sociálneho hospodárstva sa neobmedzujú len na malé podniky. Niektoré takéto podniky z bankového a poisťovacieho sektora (ako napríklad Crédit Cooperative vo Francúzsku, skupina P&V v Belgicku) zaujímajú na svojich domácich trhoch vedúce postavenie. Podobne zohrávajú dôležitú úlohu v miestnom obchode v Európe aj spotrebiteľské a distribučné družstvá.

V Bruseli 15. mája 2019

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Luca JAHIER